

نگاهی به اقتصاد

سردبیر

در سال ۱۳۹۹ اقتصاد ایران با شرایط ویژه و متفاوتی مواجه شد؛ از یک‌سوی، محدودیت‌های مالی و تجاری ناشی از اعمال تحریم‌ها و اقدامات خصمانه دولت آمریکا و از سوی دیگر، شیوع بیماری کرونا باعث شد تا فشار دوچندانی بر اقتصاد کشور تحمیل شود. در این میان، صادرات نفتی کشور - که به واسطه تحریم‌ها با محدودیت مواجه بود- در پی شیوع بیماری کرونا و افت شدید قیمت نفت در بازارهای جهانی بیش از پیش با افت همراه شد که این موضوع آثار خود را در کاهش درآمدهای ارزی کشور و افت منابع بودجه‌ای دولت، افزایش نااطمینانی و انتظارات تورمی فعالان اقتصادی نمایان ساخت. افزون بر این، شیوع بیماری کرونا پیامدها و تبعات منفی در هر دو سمت عرضه و تقاضای اقتصاد کشور ایجاد کرد و به بروز اختلال در فعالیت‌های اقتصادی - به ویژه بخش خدمات- منجر شد. در چنین شرایطی، محور اقدامات بانک مرکزی بر حمایت از تولید و بنگاه‌های اقتصادی، کاهش فشار بر اقشار آسیب‌پذیر در شرایط شیوع بیماری کرونا، ایجاد ثبات در اقتصاد کلان و پشتیبانی از رشد اقتصادی و نیز تأمین منابع ارزی لازم به منظور واردات کالاهای اساسی و دارو با نرخ ارز ترجیحی قرار گرفت؛ همچنین، با توجه به کاهش صادرات نفتی و افت منابع بودجه‌ای دولت، بانک مرکزی با معرفی و استفاده از عملیات بازار باز و فروش اوراق بدهی دولتی در بازار تلاش نمود از پولی‌سازی کسری بودجه دولت جلوگیری نماید؛ افزون بر این، تدوین سیاست‌های اصلاح کمی و کیفی رشد ترازنامه بانک‌ها به منظور کنترل رشد نقدینگی و تورم از مسیر کنترل خلق پول بانک‌ها همگام با تأمین مالی بنگاه‌های تولیدی با هدف رفع موانع پولی رونق تولید و هدایت منابع مالی به سمت فعالیت‌های مولد اقتصادی از اقدامات دیگر انجام‌شده این بانک بوده است.

در مجموع، در سال ۱۳۹۹ عملکرد بخش حقیقی اقتصاد (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵) نشان‌دهنده رشد "تولید ناخالص داخلی" و "تولید ناخالص داخلی بدون نفت" به ترتیب برابر ۲/۹ و ۲/۴ درصدی نسبت به سال پیش از آن است؛ افزون بر این، تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه پس از تجربه رشد منفی در فصل نخست (برابر ۰/۳- درصد)، در فصول دوم، سوم و چهارم سال ۱۳۹۹ به ترتیب با رشد مثبت ۳/۵، ۳/۰ و ۵/۴ درصد نسبت به فصول مشابه سال ۱۳۹۸ همراه شد. در سال ۱۳۹۹، عامل اصلی تحقق رشد اقتصادی، افزایش ۷/۶ درصدی ارزش‌افزوده گروه "صنایع و معادن" با سهم از رشد برابر ۱/۸ واحد درصد بوده است.

رشد ارزش‌افزوده گروه نفت نیز به استثنای فصل نخست با رشد منفی ۱۰/۷ درصدی، در سه ماه دوم، سوم و چهارم سال ۱۳۹۹ به ترتیب با رشد مثبت ۱۲/۶، ۸/۶ و ۲۷/۲ درصدی همراه بوده است. در سال ۱۳۹۹، بررسی ارزش‌افزوده تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (ثابت سال ۱۳۹۵) به تفکیک فعالیت‌های اقتصادی نشان می‌دهد که عامل اصلی بهبود نرخ رشد تولید ناخالص داخلی در این سال، افزایش ارزش‌افزوده فعالیت‌های "صنعت"، "اطلاعات و ارتباطات"، "نفت"، "کشاورزی" و "ساخت‌مان" بوده است.

تجزیه و تحلیل سیاست‌های اقتصادی

بانک مرکزی به‌منظور دستیابی به اهداف خود در زمینه کنترل تورم، تقویت ثبات مالی و کمک به رشد اقتصادی و اشتغال در سال ۱۳۹۹، سیاست‌ها و اقدامات متعددی را در حوزه‌های مختلف پولی، ارزی، اعتباری و نظارتی اتخاذ نمود که در ادامه به مهم‌ترین این موارد اشاره می‌شود.

۱. سیاست‌های پولی

در سال ۱۳۹۹ در پی تحولات صورت‌گرفته در عرصه بین‌الملل و تشدید تحریم‌های آمریکا و پیامدهای منفی آن بر افزایش نااطمینانی‌ها و ریسک‌های سیاسی، تجاری و مالی، محدودیت صادرات نفت و دسترسی به منابع ارزی و نیز شرایط بروز کسری بودجه بالا، انتظارات تورمی فعالان اقتصادی در سطوح بالا و فزاینده‌ای قرار داشت. بر این اساس، بانک مرکزی با هدف کنترل انتظارات تورمی، چارچوب سیاست‌گذاری پولی خود را در قالب مدیریت نرخ سود بازار بین‌بانکی و نیز هم‌زمان، مدیریت و کنترل رشد نقدینگی باز تعریف کرد. بدین‌روی، به‌منظور کنترل خلق پول بانک‌ها و برقراری سازگاری و هماهنگی سیاست‌های احتیاطی با سیاست‌های پولی، سیاست کنترل رشد ترازنامه بانک‌ها نیز به‌تناسب در دستور کار قرار گرفت. بانک مرکزی برای اجرای سیاست‌های پولی، استفاده از عملیات بازار باز و تسهیلات قاعده‌مند را به‌منظور مدیریت نقدینگی و هدایت نرخ سود در بازار بین‌بانکی به سمت نرخ سیاستی (هدف) در کنار ابزارهای دیگر موجود مانند نسبت سپرده قانونی، در دستور کار خود قرار داد. در این میان، برقراری دالان نرخ سود، تغییر نرخ کف دالان (نرخ سپرده‌گذاری قاعده‌مند بانک‌ها نزد بانک مرکزی) در سه مرحله و رسیدن آن به نرخ ۱۴ درصد و نرخ سقف (نرخ اعتبارگیری قاعده‌مند بانک‌ها از بانک مرکزی در ازای وثیقه‌سپاری اوراق مالی دولت) در سطح ۲۲ درصد و استفاده از ابزارهای توافق باخرید (ریپو) و ریپوی معکوس برای مدیریت نقدینگی و مدیریت نرخ سود در بازار بین‌بانکی، از جمله فعالیت‌های بانک مرکزی در این حوزه بود. گفتمنی‌است، در عملیات ریپو (و ریپوی معکوس) و اعتبارگیری قاعده‌مند، روابط مالی میان بانک مرکزی با

بانک‌ها و مؤسسات اعتباری بر اساس اوراق مالی اسلامی منتشرشده توسط دولت با قابلیت خرید و فروش در بازار سرمایه صورت پذیرفته و اعتبار کوتاه‌مدت بدین‌منظور در اختیار بانک‌های متقاضی قرار می‌گیرد. افزون بر اقدامات متعدد در زمینه عملیات بازار باز، بانک مرکزی به‌منظور کاهش سیالیت نقدینگی و ایجاد ثبات در نظام پولی و مالی کشور، با ارائه پیشنهاد به شورای پول و اعتبار، تنوع سپرده‌های بانکی و افزایش سقف نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری (کوتاه‌مدت عادی ۱۰ درصد، کوتاه‌مدت ویژه سه‌ماهه ۱۲ درصد، کوتاه‌مدت ویژه شش‌ماهه ۱۴ درصد، سپرده با سررسید یک سال ۱۶ درصد و با سررسید دو سال ۱۸ درصد) را به تصویب رساند.

همچنین، به‌منظور تأمین کسری بودجه دولت از مسیر انتشار اوراق بدهی دولت و در راستای کاهش هزینه‌های معاملاتی و تسهیل دسترسی بانک‌ها و مؤسسات مالی غیربانکی به این اوراق و استفاده از اوراق در عملیات بازار باز و مهم‌تر از همه پرهیز از پولی‌سازی کسری بودجه دولت، این بانک به‌عنوان کارگزار، عاملیت فروش اوراق بدهی دولتی را به عهده گرفت و تا پایان سال ۱۳۹۹، تعداد ۴۲ مرحله حراج اوراق یادشده را برگزار کرد. ضمن اینکه، بانک مرکزی بر اساس مصوبه شورای پول و اعتبار، بانک‌ها و مؤسسات اعتباری را ملزم نمود، دست‌کم برابر ۳ درصد از مانده کل سپرده‌های خود را به‌صورت اوراق مالی اسلامی قابل معامله در بازار سرمایه - که توسط خزانه‌داری کل کشور منتشر می‌شود - نگهداری کنند. افزون بر این، شورای پول و اعتبار در فروردین ماه سال ۱۳۹۹ در راستای اجرای برنامه‌های حمایتی شیوع ویروس کرونا اختیار تعیین نسبت سپرده قانونی در دامنه ۱۰ تا ۱۳ درصد را به رئیس‌کل بانک مرکزی اعطا کرد؛ ولی به‌منظور خنثی‌سازی آثار پولی مساعدت‌های نقدینگی بانک مرکزی بر اساس مصوبه ستاد ملی کرونا، نسبت سپرده قانونی از شهریور ۱۳۹۹ به ارقام پیش از زمان اجرای مصوبه بازگشت؛ هر چند بانک مرکزی این امر را صرفاً به‌منظور اثربخش کردن سیاست‌های پولی انجام داده و مصوبات ستاد ملی مدیریت بیماری کرونا در زمینه مواجهه با این بیماری را به‌طور کامل انجام داد.

۲. سیاست‌های ارزی

عوامل اصلی مؤثر بر تحولات نرخ ارز در سال‌های اخیر در بیشتر موارد برونزا، خارج از کنترل سیاست‌گذار و منبعث از دلایل سیاسی و امنیتی بوده که در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) نیز تأکید شده است و در عمل، به تغییرات نرخ ارز در مسیری متفاوت از بنیان‌های اقتصادی منجر شد. در ابتدای سال ۱۳۹۹ افزون بر تداوم کارشکنی‌ها و تحریم‌های خصمانه دولت آمریکا، شیوع گسترده بیماری کرونا در سطح جهان و پیامدهای منفی ناشی از آن (مانند اعمال محدودیت‌های تردد و حمل‌ونقل و تضعیف زنجیره‌های تولید جهانی و افت عرضه و تقاضا)، جریان تجارت خارجی کشور را دوچندان تحت تأثیر قرار داد. این تحولات باعث شد تا صادرات نفتی و غیرنفتی کشور با کاهش مواجه شود که آثار آن در قالب افت شدید عواید ارزی، عدم تعادل در عرضه و تقاضا در بازار ثانویه ارز، تحریک انتظارات تورمی فعالان اقتصادی و افزایش نرخ ارز به‌ویژه در نیمه نخست این سال نمایان شد. برای رویارویی با چنین شرایطی، رویکرد اصلی سیاست‌گذاری بانک مرکزی بر پاسخگویی مناسب به تقاضای واقعی ارز و مدیریت بازار ارز در هر دو سمت عرضه و تقاضا متمرکز شد.

یکی از اقدامات اصلی بانک مرکزی در سال ۱۳۹۹ بر تأمین نیاز ارزی بخش‌های مختلف اقتصادی به‌ویژه واردات مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای واحدهای تولیدی معطوف بود که در همین راستا در این سال در مجموع، ۳۷/۰ میلیارد دلار تأمین ارز برای واردات انجام شد. از این رقم، حدود ۱۱/۱ میلیارد دلار ارز با نرخ ترجیحی (۴۲۰۰ تومان) از سوی بانک مرکزی برای واردات کالاهای اساسی، دارو و تجهیزات پزشکی اختصاص یافت. همچنین در این دوره، برابر ۱۶/۸ میلیارد دلار از طریق بازار ثانویه و ۹/۱ میلیارد دلار از محل ارز اشخاص، تأمین ارز صورت گرفت. بر اساس این رویکرد، در اولویت‌دهی به نیاز واحدهای تولیدی، در سال ۱۳۹۹ سهمی در حدود ۸۴/۴ درصد از کل ارزش واردات گمرکی به ورود کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای اختصاص داشت. افزون بر این موارد، از اقدامات دیگر بانک مرکزی در سال ۱۳۹۹ می‌توان به تقویت و ارتقای سامانه‌های ارزی، تلاش برای انتظام‌بخشی به بازار اسکناس ارز (بازار متشکل ارزی)، تقویت

اقدامات مقرراتی در حوزه گردش جریانات ارزی و ریالی و نیز اتخاذ تدابیر لازم برای بازگشت ارز حاصل از صادرات از طریق تعامل با صادرکنندگان و همکاری با نهادها و دستگاه‌های ناظر اشاره کرد. مجموع این اقدامات در کنار بهبود تدریجی جریان صادرات نفتی و غیرنفتی موجب شد تا در نیمه دوم سال ۱۳۹۹ ثبات نسبی بر بازار ارز کشور حاکم شود.

۳. سیاست‌های اعتباری

در سال ۱۳۹۹ با توجه به بروز پیامدهای منفی اقتصادی شیوع ویروس کرونا که همانند یک شوک منفی هر دو سمت تقاضا و عرضه اقتصاد کشور را تحت تأثیر قرار داد، بخش مهمی از سیاست‌های اعتباری اتخاذ شده در نظام بانکی به رویارویی با پیامدهای منفی ناشی از شیوع این بیماری بر اقتصاد خانوارها و کسب‌وکارها معطوف شد. در چنین شرایطی، بانک مرکزی اختصاص ۷۵۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات ارزان‌قیمت به رسته‌های اصلاح‌شده ۱۳ گانه مصوب ستاد ملی مقابله با کرونا - ۵۰۰ هزار میلیارد ریال از محل منابع بانکیها و ۲۵۰ هزار میلیارد ریال از محل ذخیره قانونی بانک‌ها- را در اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹ به شبکه بانکی ابلاغ کرد؛ همچنین، در راستای حمایت از خانوارهای اجاره‌نشین که در دوران شیوع کرونا با فشار معیشتی دوجندانی مواجه شدند، بخشنامه "طرح تسهیلات بانکی کمک ودیعه اجاره مسکن" از محل منابع تسهیلات تخصیصی به ستاد ملی مقابله با کرونا در مردادماه ۱۳۹۹ به شبکه بانکی کشور ابلاغ شد. از اقدامات مهم دیگر شبکه بانکی کشور در حوزه اعتباری در این زمینه می‌توان به "مساعدت شورای پول و اعتبار در خصوص بازپرداخت اقساط کسب‌وکارهای آسیب‌دیده" و "رفع محرومیت‌ها و ممنوعیت‌های ناظر بر چک برگشتی صاحبان کسب‌وکارهای آسیب‌دیده" اشاره کرد.

به‌طور خاص در حوزه حمایت از تولید و اشتغال نیز در سال ۱۳۹۹، تسهیلات پرداختی شبکه بانکی به شرکت‌های دانش‌بنیان با رشد چشمگیری همراه بود، همچنین، همانند سال‌های پیشین دستورالعمل "تأمین مالی بنگاه کوچک و متوسط در سال ۱۳۹۹" به شبکه بانکی کشور ابلاغ و تأمین مالی این گروه از بنگاه‌ها در دستور کار نظام بانکی قرار گرفت.

افزون بر این، پس از معرفی و اجرای ابزار گواهی اعتبار مولد (گام)، با افزایش تعداد بانک‌های عامل مجری این طرح، امکان تأمین مالی هدفمند زنجیره تولید توسط شبکه بانکی بیش از پیش فراهم شد و نخستین اوراق "گواهی اعتبار مولد" (گام) با هدف رفع موانع پولی رونق تولید و هدایت منابع مالی به فعالیت‌های مولد اقتصادی و تأمین سرمایه در گردش سالم و پایدار برای واحدهای تولیدی از مسیرهای غیرتورمی، در بهمن ماه ۱۳۹۹ منتشر شد. افزون بر موارد پیش‌گفته، شورای پول و اعتبار در مصوبات جداگانه‌ای با افزایش سقف مانده تسهیلات سرمایه در گردش واحدهای تولیدی، تخصیص منابع بانکی به اولویت‌های دو بخش "صنعت و معدن" و "مسکن"، افزایش سقف تسهیلات اشتغال‌زایی روستاییان و افزایش تسهیلات ساخت و خرید مسکن نخبگان موافقت کرد. همچنین، بنا به پیشنهاد بانک مرکزی در زمینه مساعدت با اشخاص مشمول "قانون تسهیل تسویه بدهی بدهکاران شبکه بانکی کشور" که به دلایل مختلف از جمله شیوع بیماری کرونا موفق به استفاده از مزایای قانون یادشده نشده‌اند، بر اساس مصوبه ستاد ملی مدیریت بیماری کرونا مهلت درج‌شده در این قانون به‌منظور تسویه نقدی مانده بدهی توسط اشخاص مشمول تا پایان سال ۱۳۹۹ تمدید شد.

۴. سیاست‌های نظارتی

در بخش نظارت در سال ۱۳۹۹ همگام با اولویت قرار دادن نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های "ستاد ملی مدیریت کرونا" برای حمایت از کسب‌وکارهای آسیب‌دیده ناشی از شیوع بیماری کرونا، در راستای عمل به رسالت اصلی خود - حصول اطمینان از صحت عملکرد نظام اقتصادی کشور، حفظ ثبات نظام مالی و تعمیق و گسترش ادبیات نوین بانکی - مجموعه اقداماتی به انجام رسید که از مهم‌ترین آنها می‌توان موارد زیر را برشمرد:

✓ تدوین سیاست‌های احتیاطی کنترل رشد ترازنامه بانک‌ها (اصلاح کمی و کیفی رشد ترازنامه) با هدف ایجاد هماهنگی میان مقررات نظارتی با سیاست‌های پولی و نیز کنترل رشد نقدینگی و

- تورم از مسیر کنترل خلق پول در شبکه بانکی به ابلاغ بخشنامه "ضوابط ناظر بر کنترل مقداری دارایی شبکه بانکی کشور" منجر شد،
- ✓ ابلاغ ضوابط کنترل گسترده بنگاهداری مؤسسات اعتباری و هدایت به سمت ایفای نقش واسطه‌گری به عنوان کارکرد اصلی آن مؤسسات،
- ✓ الزام بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به نگهداری دست کم ۳ درصد از مانده کل سپرده‌های خود به صورت اوراق مالی اسلامی قابل معامله در بازار سرمایه که توسط خزانه‌داری کل کشور منتشر می‌شود،
- ✓ صدور بخشنامه‌های نظارتی برای تخصیص متوازن منابع بانکی در طرح‌های توسعه‌ای ملی و منطقه‌ای،
- ✓ ابلاغ شیوه‌های جدید نحوه محاسبه و نگهداری سپرده قانونی به روش میانگین‌گیری،
- ✓ اجرای موفق ادغام بانک‌های نظامی در قالب بانک سپه.

تحولات بخش حقیقی اقتصاد

به‌رغم آثار منفی شیوع بیماری کرونا بر برخی از رشته فعالیت‌ها و کسب و کارهای کشور و نیز تداوم تحریم‌های ظالمانه اقتصادی، آخرین تحولات بخش واقعی اقتصاد مؤید تحقق رشد مثبت اقتصادی در سال ۱۳۹۹ است. بر اساس برآوردهای مقدماتی، تولید ناخالص داخلی کشور به قیمت پایه و به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵، پس از تجربه رشد منفی در فصل نخست (برابر ۰/۳- درصد)، در فصول دوم، سوم و چهارم به ترتیب با رشد مثبت برابر ۳/۵، ۳/۰ و ۵/۴ درصد همراه شد.

در سال ۱۳۹۹، ارزش‌افزوده گروه‌های اقتصادی "کشاورزی"، "نفت" و "صنایع و معادن" به ترتیب از رشد مثبت ۴/۳، ۸/۷ و ۷/۶ درصدی نسبت به سال پیش از آن برخوردار شدند؛ در مقابل، گروه "خدمات" بیشتر تحت تأثیر پیامدهای منفی شیوع بیماری کرونا بر کسب و کارها و فعالیت‌های ذیل این گروه با افت ۰/۲ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۸ مواجه شد. گفتنی است در گروه خدمات، فعالیت "اداره عمومی، دفاع

و تأمین اجتماعی" با کاهش ۹/۴ درصد و سهم از رشد کاهنده برابر ۰/۷ واحد درصد، عامل مسلط در افت ارزش افزوده گروه خدمات بوده است. بررسی ارزش افزوده گروه صنایع و معادن به تفکیک اجزای آن نشان می‌دهد، در سال ۱۳۹۹ بخش‌های "صنعت"، "معادن"، "ساختمان" و "برق، گاز و آب" به ترتیب از رشد ۸/۰، ۲/۵، ۸/۷ و ۵/۸ درصدی نسبت به دوره مشابه سال پیشین برخوردار بوده‌اند.

برآیند این تحولات، تحقق رشد ۲/۴ درصدی "تولید ناخالص داخلی کشور بدون نفت" در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ است؛ ضمن آنکه در این دوره تولید ناخالص داخلی (با احتساب نفت) نیز در نتیجه رشد ارزش افزوده گروه نفت در سه ماهه دوم، سوم و چهارم سال جاری (به ترتیب با افزایش ۱۲/۶، ۸/۶ و ۲۷/۲ درصدی) با رشد ۲/۹ درصدی نسبت به سال پیش از آن همراه بود.

تحولات بخش اسمی اقتصاد

الف) وضعیت متغیرهای حوزه پولی و اعتباری

حجم نقدینگی در پایان اسفندماه ۱۳۹۹ به رقم ۳۴۷۶۱/۷ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به پایان اسفندماه ۱۳۹۸ برابر ۴۰/۶ درصد رشد نشان می‌دهد و در مقایسه با رشد نقدینگی سال ۱۳۹۸ (۳۱/۳ درصد)، ۹/۳ واحد درصد افزایش داشته است. پایه پولی نیز در پایان اسفند سال ۱۳۹۹ با رشدی برابر ۳۰/۱ درصد نسبت به پایان اسفندماه ۱۳۹۸ به ۴۵۸۸/۹ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به رشد سال ۱۳۹۸ (برابر ۳۲/۸ درصد)، ۲/۷ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. عامل اصلی رشد پایه پولی در سال ۱۳۹۹ خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با سهمی فزاینده برابر ۳۴/۸ واحد درصد، بوده است. دلیل اصلی افزایش این متغیر ناشی از آثار پولی خالص تفاوت نرخ خرید و فروش ارز غیر نرخ نامه‌ای (به واسطه عدم تکافوی درآمدهای ارزی دولت برای تأمین ارز با نرخ ترجیحی به منظور واردات کالاهای اساسی و دارو) بوده است. خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی با سهمی کاهنده برابر ۱۰/۸ واحد درصد، تنها عامل کاهنده پایه پولی در سال ۱۳۹۹ بوده است. همچنین، در پایان سال ۱۳۹۹، ضریب فزاینده نقدینگی به رقم ۷/۵۷۵ رسید و نسبت به پایان سال ۱۳۹۸، ۸/۱ درصد افزایش یافت که در مقایسه با رشد سال

۱۳۹۸ (۱/۱- درصد)، ۹/۲ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد. گفتنی است، عامل اصلی افزایش ضریب فزاینده نقدینگی در سال ۱۳۹۹، کاهش ذخایر اضافی بانک‌ها به دلیل خرید اوراق بدهی دولتی توسط بانک‌ها در سه ماهه دوم و سوم سال ۱۳۹۹، کاهش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها به دلیل شیوع بیماری کرونا، کاهش میل نقدینه‌خواهی در مردم (به دلیل مسائل بهداشتی) و همچنین، گسترش ظرفیت و امکانات سیستم‌های پرداخت الکترونیک مانند افزایش مبلغ مجاز کارت به کارت و ابزارهای دیگر پرداخت بوده است.

کل تسهیلات پرداخت‌شده شبکه بانکی کشور به بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۹۹ برابر ۱۸۹۸۹/۲ هزار میلیارد ریال بوده است که نسبت به رقم دوره مشابه سال پیشین به میزان ۹۴/۸ درصد افزایش نشان می‌دهد. ۱ گفتنی است ۶۱/۳ درصد از تسهیلات پرداختی به بخش‌های مختلف اقتصادی در این دوره به تأمین مالی سرمایه در گردش اختصاص داشته است. همچنین، نسبت مطالبات غیرجاری به کل تسهیلات اعطایی (ارزی و ریالی) در پایان سال ۱۳۹۹ به ۶/۷ درصد رسید که نسبت به پایان سال ۱۳۹۸ (۹/۰ درصد) برابر ۲/۳ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد.

ب) تحولات بخش خارجی اقتصاد

بر اساس برآوردهای مقدماتی، در سال ۱۳۹۹ حساب جاری تراز پرداخت‌ها با کسری ۷۰۸ میلیون دلاری مواجه شد. با آنکه حساب کالا در سال ۱۳۹۹ از مازاد برخوردار بوده است، با این حال، تداوم کسری حساب خدمات موجب کسری حساب جاری در این دوره شد. در سال ۱۳۹۹، ارزش صادرات کالا با ۱۶/۱ درصد کاهش نسبت به سال پیش از آن به ۴۹/۹ میلیارد دلار رسید که این کاهش بیشتر ناشی از افت ۲۷/۵

۱. در خصوص عوامل مؤثر بر افزایش تسهیلات پرداختی در این دوره می‌توان به بهبود روش‌های گزارش‌گیری و همچنین تکمیل و اصلاح اطلاعات موجود در سامانه‌های بانک مرکزی توسط بانک‌ها و مؤسسات اعتباری، افزایش منابع بانک‌ها و مؤسسات اعتباری، تسهیلات پرداختی به اقشار آسیب‌دیده از شیوع ویروس کرونا، تسهیلات کمک ودیعه مسکن مستأجران و افزایش تسهیلات پرداختی به شرکت‌های کارگزاری فعال در بازار سرمایه اشاره کرد.

درصدی صادرات نفتی بود؛ همچنین، ارزش فوب واردات کالا با $۱۰/۸$ درصد کاهش نسبت به سال ۱۳۹۸، به $۴۶/۶$ میلیارد دلار رسید. مجموع بدهی‌ها و تعهدات خارجی کشور (بدون احتساب معوقات) در پایان سال ۱۳۹۹ رقم $۱۹/۹$ میلیارد دلار بود که $۵۴/۲$ درصد ($۱۰/۸$ میلیارد دلار) آن را تعهدات بالقوه و $۴۵/۸$ درصد ($۹/۱$ میلیارد دلار) آن را تعهدات بالفعل (بدهی‌های خارجی) تشکیل می‌داد. سهم بدهی‌های کوتاه‌مدت از کل بدهی‌های خارجی (تعهدات بالفعل) $۲۱/۵$ درصد و سهم بدهی‌های بلندمدت از کل بدهی‌های خارجی در دوره زمانی یادشده $۷۸/۵$ درصد بوده است.

پ) تحولات بازار دارایی‌ها

در سال ۱۳۹۹، متوسط نرخ اسمی یورو در بازار آزاد برابر $۲۶۶/۷$ هزار ریال بود که نسبت به سال ۱۳۹۸ برابر $۸۴/۹$ درصد افزایش نشان می‌دهد؛ همچنین، متوسط نرخ هر دلار آمریکا در این دوره برابر $۲۲۸/۸$ هزار ریال بود که در مقایسه با سال ۱۳۹۸ به میزان $۷۷/۱$ درصد افزایش نشان می‌دهد. قیمت تمامی قطعات سکه طلا نیز در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ افزایش یافت که در این میان، نیم‌سکه با $۱۳۴/۰$ درصد و سکه تمام بهار آزادی با $۱۲۷/۰$ درصد به ترتیب بیشترین و کمترین افزایش را به خود اختصاص دادند. در پایان سال ۱۳۹۹، شاخص کل بورس و ارزش بازاری بورس نسبت به پایان سال ۱۳۹۸ به ترتیب با $۱۵۵/۰$ و $۱۷۸/۸$ درصد رشد همراه بودند. در فرابورس نیز شاخص کل و ارزش بازار به ترتیب با $۱۷۳/۰$ و $۱۷۵/۱$ درصد رشد نسبت به پایان سال ۱۳۹۸ همراه شدند.

جمع‌بندی

در سال ۱۳۹۹ شوک ناشی از شیوع ویروس کرونا همانند کشورهای دیگر جهان پیامدهای منفی خود را در هر دو بخش عرضه و تقاضای اقتصاد آشکار ساخت که این موضوع در کنار محدودیت‌های موجود در زمینه مبادلات مالی و تجاری ناشی از اعمال تحریم‌ها، شرایط دشوار و پیچیده‌ای را بر اقتصاد ایران - به‌طور خاص بازار ارز - تحمیل کرد که در نتیجه، آثار تورمی چشمگیری را نیز به دنبال داشت. در چنین شرایطی، بانک مرکزی تلاش نمود تا با بهره‌گیری از ابزارهای در اختیار و ایجاد سازوکار جدید سیاستگذاری، توأمان

اهداف چندگانه‌ای در زمینه "ثبات اقتصاد کلان و پیشگیری از تورم شتابان" (کنترل رشد کل‌های پولی، کاهش التهابات بازار ارز و سایر دارایی‌ها و تأمین ارز کالاهای اساسی و دارو)، "حمایت از خانوارها و کسب‌وکارهای آسیب‌دیده از شیوع بیماری کرونا" و نیز "پشتیبانی از رشد تولید و حفظ اشتغال" را پیگیری و دنبال نماید. با این حال، هر چند در ابتدای سال ۱۳۹۹ در نتیجه شیوع ویروس کرونا و تشدید تحریم‌ها اقتصاد کشور تحت فشار بود، در نیمه دوم این سال و به دنبال کاهش تنش‌های خارجی و نیز اقدامات به عمل آمده، ثبات نسبی در اقتصاد کلان و بازار دارایی‌ها حکمفرما شد، به گونه‌ای که تولید ناخالص داخلی (به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵) در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال پیش از آن با احتساب نفت و بدون نفت به ترتیب با رشد ۲/۹ و ۲/۴ درصدی همراه شد.

